

**Lect. univ. dr. art. plast. Ionuț Mitrofan,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

SIMBOLURI ȘI SCULPTURĂ. PORȚILE MARAMUREȘENE VECHI

***Abstract:** The cult of globalization from these days could be easily resisted or even forgotten once you find the carved wooden portals on the lands of Maramureș. There, the cultural tradition of the picturesque villages from our country's distant past remains immaculate and at the same time conveys freshness to the Romanian art history and sculpture. From the beauty and artistry of these ornate gates, one could get the impression that the carved symbols were created for esthetic purposes only, if their significance were unclear. Nevertheless, like the painted churches in Bukovina where one could view or decipher the Bible by looking at the paintings in a certain order, the portals in Maramureș accurately convey a visual record of local people's beliefs and traditions throughout history. We know that these gates date back to pre-Christian times, but they are still being crafted by local craftsmen today. To what degree has Christianity influenced the evolution of the Maramureș portals' symbolism?*

***Keywords:** romanian village, sculpture, Maramureș portals, symbolism.*

Pentru a sublinia impactul major al acestor sculpturi, simboluri și tradiții din regiunea Maramureșului asupra civilizației universale, merită amintit un fotograf, eseist și autor de lucrări documentare japonez, captivat de satul maramureșean, Kosei Miya (n. 1937 în Tokio). Acesta a ajuns în 1965 în Sighet, la invitația unui prieten, se îndrăgostește de Maramureș și fotografiază suflul și energia caldă pe care aceste meleaguri o emană. Fotografiile lui au fost publicate în Japonia într-o carte dedicată în întregime doar imaginilor surprinse în Maramureș. A imortalizat în imagini oameni și locuri, dealuri și faună, nunți și înmormântări și mai ales o arhitectură a clădirilor și o simbolistică regăsită în sculptura maramureșeană, unice în lume. Desigur, acest om

a împărtășit o gură de rai prin fotografiile realizate în Sighet, acolo pe tărâmurile de unde soarele răsare, în Japonia, dar oare a reușit să transmită și simbolistica acestora, o simbolistică făurită în sute de ani de cultură și tradiție a celor ce se autointitulează dacia liberi?

Tradițiile, simbolurile și cultura satului maramureșean nu au fost întotdeauna păstrate și apreciate la adevărata lor valoare. O mare pierdere în transmiterea mai departe a acestora a avut loc la începutul anilor 1965, când și Biserica Ortodoxă Română, un stâlp important în împărtășirea și dezvoltarea culturii românești de la sate, a fost persecutată și împiedicată să-și împlinească menirea odată cu venirea comunismului. Acest rău început urma să ia amploare în anii 1975, când cei interesați de istoria și tradițiile străbunilor noștri erau suspectați de spionaj. În aceste vremuri negre a fost surprins pe neașteptate și Kosei Miya care dorea să reușească să transmită japonezilor, prin fotografii, acel colț de rai numit Maramureș. Acesta declara:

„Aveam oficial permisiunea de a studia orientul și folclorul local, cu toate aceste domenii sunt departe de a prezenta ceea ce se numește într-un anumit jargon, informații sensibile, am fost privit adesea cu suspiciune, iar unii au insinuat că aș fi de fapt cine știe ce spion. M-a încercat un anumit sentiment de amărăciune, dar nu i-am părăsit pe prietenii mei din Maramureș. Norocul meu și al lor era că în zonă nu prea existau C.A.P-uri, iar țăranii care nu aveau de-a face cu autoritățile nu se preocupau de politică. Oricum, preferau să nu vadă, să nu audă și să nu comenteze ceea ce-mi ușura și mie enorm situația, continuau să trăiască și să se comporte chiar sub dictatură, așa cum știau ei de veacuri”¹.

Din fericire, imaginile surprinse cu zeci de ani în urmă de japonezul Kosei Miya, împreună cu mulți alți fotografi și istorici străini și români, precum Francisc Nistor, rămân încă vii și în prezent. Tradițiile și arhitectura satului maramureșean au supraviețuit testului timpului, iar unul din stâlpii acestora este poarta maramureșeană, care are atât o valoare artistică deosebită, cât și o multitudine de semnificații.

Întâlnim porți din lemn pe întreg teritoriul României: în Bucovina, Oltenia, Sălaj, Reghin, Muscel, Vâlcea, în regiunile Sibiului, Făgărașului, Clujului și pe valea Mureșului. Porțile maramureșene rămân, însă,

1. Kosei MIYA, *Maramureș*, Editura Humanitas, 2000, p. 2.

cele mai reprezentative pentru identitatea poporului nostru, datorită diversității acestora, măiestriei meșterilor care continuă această tradiție și în prezent și, nu în ultimul rând, interesului acordat de cercetători, istorici, scriitori și artiști, români și de peste hotare, căutând să immortalizeze și să studieze obiceiurile, tradițiile, simbolurile, legendele, sufletul și estetica satului maramureșean. Unul din intelectuali de marcă ai perioadei interbelice, Ernest Bernea, afirma: „Porțile maramureșene sunt opere populare, expresii alese ale geniului popular românesc”².

Semnificația porții, în fiecare cultură a lumii, este de trecere între lumi, simbolizează transformarea, fiind o arcadă inițiatică. Mircea Eliade, în culegerea de eseuri *Insula lui Euthanasius*, descrie simbolismul porții în satele românești astfel:

„Poarta îndeplinește în viața poporului român rolul unei făpturi magice, care veghează la toate actele capitale din viața insului. Prima trecere pe sub poartă înseamnă aproape o intrare în viață, în viața reală de afară. Poarta veghează la căsătorie și sub poartă mortul e dus, solemn, spre lăcașul de veci. Este, atunci, o reînțoarcere în lumea dintâi; ciclul e închis, și poarta rămâne mai departe, cu un om mai puțin, să vegheze alte nașteri, alte nunți, alte morți”³.

În tradiția populară românească, în special cea maramureșeană, porțile capătă semnificații și mai profunde, datorită simbolurilor și motivelor sculptate în lemn. Având rădăcini în perioada precreștină, acestea provin, din scrierile istoricilor, din perioada dacilor. De-a lungul sutelor de ani, însă, acestea au întâmpinat schimbări sau corelări cu noi semnificații, păstrând și transmițând, din generație în generație, tradițiile și credința satului românesc.

Cercetările realizate de istorici, precum profesorul Ilie Ghereș, arată că, în trecut, doar nobilii (nemeșii) puteau deține o astfel de poartă. Cei care nu erau din această pătură socială puteau să-și realizeze sau să dețină doar vranița, adică o poartă simplă din scânduri împletite. Acest aspect împărțit în cele două clase sociale, cei bogați și cei să-

2. Ernest BERNEA, *Civilizația română sătească*, Editura Vremea, București, 2006, p. 145

3. Mircea ELIADE, *Insula lui Euthanasius*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 373.

raci, dispare în jurul anilor 1950. Odată cu creșterea economică, apare egalitatea, iar fiecare adoptă să își cioplească porțile din ce în ce mai împodobite. A apărut, astfel, o tendință mai puțin binevenită pentru esteticul porților din Maramureș, acestea fiind încărcate cu diferite alte ornamente pe lângă cele inițiale, precum cruci, pești, viță de vie, struguri, lauri, plante, texte diferite și multe altele. Această tendință nu este, însă, de lungă durată, deoarece meșteșugarii de porți decid să realizeze simbolurile în funcție de locația unde urma să fie amplasată poarta. Mai târziu, aceste forme cioplite în lemn capătă din ce în ce mai mult o simbolistică cu caracter creștin, dovedind, în același timp, apropierea oamenilor de la sate înspre biserică și marcând astfel încă un aspect important istoric, care va dăinui către veacuri.

Simbolistica precreștină a porților conține, cel mai frecvent, simbolurile solare, precum rozetele, cercurile simple sau concentrice, reprezentând ipostazele soarelui, dar și vârtejul, colacul, romburile, funia împletită, spirala, crucea și pomul vieții. Câteodată apar și simboluri din lumea necuvântătoarelor, apotropaice, precum pasărea, șarpele, paznic al gospodăriei, calul și dintele de lup.

Soarele este, așadar, simbolul cel mai întâlnit, alături de celelalte semne subordonate acestuia. În spiritualitatea populară, soarele este unul din cele mai importante simboluri sacre, reprezentând divinitatea dătătoare de viață, lumină și căldură, influențând activitatea omului pe timp de zi. Acest astru este nemuritor, el moare la asfințit dar învie întotdeauna dimineața, de aceea este întruchiparea veșniciei și a renașterii, fiind reprezentat cel mai adesea prin simboluri ce denotă perpetuarea, continuitatea, infinitatea. Soarele este reprezentat prin simboluri specifice, cum ar fi discul, discul înaripat, roata, carul, ochiul, crucea în cerc, svastica etc. Soarele apare uneori reprezentat cu chip omenesc, având un rol apotropaic.

Rozeta, cel mai întâlnit simbol al soarelui sculptat în porțile maramureșene, este reprezentată îndeosebi cu șase petale înscrise în cerc. Legate de simbolul soarelui mai sunt și motivele calului și al crucii. Motivul calului, deseori figurat, reprezintă măreția și frumusețea desăvârșită. În viziunea populară, carul soarelui este tras de cai albi, care poartă lumina pe întreaga suprafață a pământului. Motivul crucii, înscrisă în cercuri și alte forme geometrice, sau formată din noduri,

este de asemenea frecvent folosit. Crucea este nelipsită din motivele și simbolurile care împodobesc arhitectura casei și a porții, marcând viața țaranului, care se ghidează după datinile creștine.

Funia răsucită sau împletită, motiv întâlnit întotdeauna pe porțile maramureșene, este un semn al infinitului și reprezintă legătura dintre cer și pământ. Aceasta ia forme de cerc, triunghi, cruce, colac sau noduri, iar împletitura are semnificații spirituale, a forțelor binelui, cu rol de apărare împotriva spiritelor rele. De asemenea, în concepția populară, funia de fum simboliza calea sufletului spre cer.

Un alt simbol care poate spune multe despre istoria noastră este cel al dintelui de lup, care sugerează puterea.

„La noi, aici în nord, este întâlnit în tot spațiul acesta al Tisei mijlocii și superioare și îl întâlnim și de la daci încoace și la huțuli pe toate obiectele bărbătești, de bronz sau de lemn. Am putea afirma că asta susține teoria unor istorici cehi, slovaci și polonezi, conform căreia huțulii ar fi daci slavizați”⁴,

precizează istoricul Ilie Ghereș.

Pomul vieții este un alt motiv principal și foarte vechi, simbol al vitalității, al ascensiunii spre cer, al rodniciei continue și al vieții veșnice. Acest simbol este întâlnit și în tradiția budistă, hindusă și în cea taoistă. Pentru pomul vieții, o semnificație deosebită o găsim și în șamanism, cuprinzând filosofii străvechi despre viață și spirit. În reprezentările de pe porțile maramureșene, legate de acest simbol sunt bradul, ramura de brad, frunza și vasul cu flori. Pomul vieții este înfățișat pe stâlpii porții ca un ax vertical, din funii, reprezentând trunchiul pomului, din care pornesc brațe ridicate sub formă de ramuri. Simbolul mai este prezent și stilizat în formă trifurcată, cu vârful sub formă de cruce. Motivul apare atât pe porți, cât și pe pereții caselor, stâlpii pridvoarelor, frontoane, grinzi și diverse vase și obiecte de mobilier. Bradul, verde și peren, întruchipează idealul veșniciei. Acesta mai poate fi arborat pe coama casei nou construite, fiind numit și „arborele nunții”, pus la începutul unei noi vieți de familie.

Dintre motivele zoomorfe, cele mai frecvente sunt porumbelul, simbol al sufletului, al purității morale, al legăturii cu cerul, și

---

4. <https://terradacica.ro/dacia/dacii/arta-si-mestesuguri/>

cocoșul, simbol solar, care anunță, prin cântecul său, răsăritul soarelui și izgonește duhurile rele ale nopții. Cocoșului, vestitor al lumii care urmează nopții, îi sunt atribuite puternice virtuți protectoare, expus uneori și în vârful acoperișurilor caselor și ale bisericilor vechi.

Crucile și boldurile, frecvente pe acoperișurile porților (prezente deseori și pe coama caselor), au, de asemenea, o puternică funcție protectoare. Boldurile, ca niște săgeți îndreptate spre cer, reprezintă verticalitatea, aspirația spre înălțimi, o „ancorare” a construcției în universul cosmic.

Stâlpii porților (precum și cei de la prapele caselor, cei ai porților având însă, în general, dimensiuni mult mai mari) amintesc de vechile coloane, simbolizând verticalitatea, ascensiunea. Coloanele, asociate stâlpilor, fac legătura între pământ și forțele benefice ale înălțimilor spre care urcă, făcând parte din simbolistica unui „axis mundi”, analizată pe larg de Mircea Eliade, reprezentând un centru al lumii, care comunică cu puterile divine. De fapt, sensurile tuturor simbolurilor analizate converg către ideea că, pentru țăran, casa, loc sacru, se află „în centrul lumii”, într-un spațiu care transcende planul fizic și se situează sub „zăriște cosmică”, intrând în legătură cu veșnicia. Lucian Blaga spune foarte sugestiv că

„geografia în care își fixează săteanul locuința este o geografie mitologică. Viața satului, în întregimea ei, are un sens cosmic, totalitar”⁵. Așadar, satul „nu este situat într-o geografie pur materială și în rețeaua determinantelor mecanice ale spațiului, ca orașul; pentru propria sa conștiință, satul este situat în centrul lumii și se prelungeste în mit”⁶.

Porțile vechi maramureșene aveau structura formată din trei stâlpi, însă de-a lungul timpului au fost realizate din ce în ce mai multe porți cu cinci stâlpi, devenind monumentale. „Adăugarea celor doi stâlpi datează din anul 1936, când Ministerul Culturii a creat o tabără de sculptură și pictură în Maramureș, unde artistul Traian Bilțiu-Dăncuș a realizat prima poartă cu cinci stâlpi”⁷.

5. Lucian BLAGA, *Izvoade*, Ed. a 3-a, Editura Humanitas, București, 2011, p. 17.

6. L. BLAGA, *Izvoade*, p.17.

7. Dorin ȘTEF, *Maramureș brand cultural*, Editura Cornelius / Asociația Glasul Culturii Baia Mare, 2008, p 100.

Simbolurile și sculptura porților maramureșene, deși predispuse schimbărilor vremurilor, păstrează tradiția artiștilor populari de demult și credința strămoșilor. Atât porțile gospodăriilor, cât și cele ale bisericilor sunt încărcate cu motive deosebit de semnificative, iar, ca dovadă a purității spirituale a sătenilor, lumina infinită și sfânta cruce se regăsesc nelipsit în aceste elemente arhitecturale. Artiștii populari din prezent mențin viu acest meșteșug, al sculpturii în lemn, protejând și inspirându-se din bogăția culturală moștenită.